

Публічне управління

УДК 351.7

Терент'єва Анна Валеріївна

*доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри державної служби,
управління та навчання за міжнародними проектами
Інститут державного управління у сфері цивільного захисту*

Терентьева Анна Валерьевна

*доктор наук по государственному управлению, профессор,
заведующий кафедрой государственной службы,
управления и обучения по международным проектам
Институт государственного управления в сфере гражданской защиты*

Terentieva Anna

*Doctor of Public Administration, Professor,
Head of the Department of Public Administration,
Management and Learning under International Projects
Institute of Public Administration in the Sphere of the Civil Protection,
ORCID: 0000-0003-3881-5865*

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИЗОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ КРИЗИСНОГО
МЕНЕДЖМЕНТА В УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В
СФЕРЕ ГРАЖДАНСКОЙ ЗАЩИТЫ**

**METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE APPLICATION OF
CRISIS MANAGEMENT IN MANAGEMENT IN THE SPHERE OF THE
CIVIL PROTECTION**

Анотація. У статті досліджуються методологічні засади

застосування кризового менеджменту в управлінській діяльності у сфері цивільного захисту.

Кризовий менеджмент та управління у надзвичайних ситуаціях часто передбачають взаємодію між органами державного управління та іншими організаціями. У цьому відношенні ключову роль відіграє здатність скоординувати зусилля в проведенні спільних оперативних дій та у забезпеченні зв'язків. Досвід свідчить про те, що налагоджування зв'язків за умов надзвичайних і кризових ситуацій може бути виключно складною справою, що може потягнути за собою серйозні наслідки для державних установ і службовців. Переривання в комунікаційних каналах зв'язку як у самій системі (між державними структурами) так й ззовні (із недержавними суб'єктами) спроможні викликати сум'яття та безлад, що зменшують здатність керувати ситуацією.

Зменшення часу на розроблення, прийняття і реалізацію управлінських рішень, зростання невизначеності та ризику, необхідність залучення з резервів додаткових ресурсів, наявність різних режимів функціонування системи державного управління в умовах надзвичайних ситуацій свідчать про те, що державне управління у цій сфері має певні особливості. Їх урахування в діяльності органів державного управління в умовах надзвичайних ситуацій надасть можливість зменшити вірогідність прийняття неадекватних управлінських рішень, сприятиме економії ресурсів та часу на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій і зменшенню збитків.

На думку автора доцільним є використання унормованої термінології у сфері цивільного захисту, що спирається на національні та міжнародні стандарти, що відповідає тенденціям гармонізації правового поля України з європейським і світовим. Також важливим є використання єдиної уніфікованої термінології у сфері цивільного захисту зважаючи на значну участь українських пошуково-рятувальних і медичних формувань у

міжнародних гуманітарних місіях з надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій мирного часу, таких як повені, землетруси і лісові пожежі.

За результатами дослідження варіантів дефініцій можна стверджувати, що визначення «emergency management», закріплене в ISO 22320:2018, найбільш точно віддзеркалює природу безпосереднього реагування на надзвичайні ситуації з поєднанням всіх забезпечуючих підсистем.

Ключові слова: управління, надзвичайна ситуація, кризовий менеджмент, рішення.

Аннотація. В статье исследуются методологические основы применения кризисного менеджмента в управленческой деятельности в сфере гражданской защиты.

Кризисный менеджмент и управление в чрезвычайных ситуациях часто предусматривают взаимодействие между органами государственного управления и другими организациями. В этом отношении ключевую роль играет способность скоординировать усилия в проведении совместных оперативных действий и в обеспечении связей. Опыт свидетельствует о том, что налаживание связей в условиях чрезвычайных и кризисных ситуаций может быть исключительно сложным делом, которое может повлечь за собой серьезные последствия для государственных учреждений и служащих. Прерывание в коммуникационных каналах связи как в самой системе (между государственными структурами) так и извне (с негосударственными субъектами) способны вызвать смятение и беспорядок, которые уменьшают способность управлять ситуацией.

Уменьшение времени на разработку, принятие и реализацию управленческих решений, рост неопределенности и риска, необходимость

привлечения из резервов дополнительных ресурсов, наличие различных режимов функционирования системы государственного управления в условиях чрезвычайных ситуаций свидетельствуют о том, что государственное управление в этой сфере имеет определенные особенности. Их учета в деятельности органов государственного управления в условиях чрезвычайных ситуаций позволит уменьшить вероятность принятия неадекватных управленческих решений, способствовать экономии ресурсов и времени на ликвидацию последствий чрезвычайных ситуаций и уменьшению убытков.

По мнению автора целесообразным является использование нормированной терминологии в сфере гражданской защиты, опирающейся на национальные и международные стандарты, соответствует тенденциям гармонизации правового поля Украины с европейским и мировым. Также важным является использование единой унифицированной терминологии в сфере гражданской защиты учитывая значительное участие украинских поисково-спасательных и медицинских формирований в международных гуманитарных миссиях по оказанию помощи пострадавшим в результате чрезвычайных ситуаций мирного времени, таких как наводнения, землетрясения и лесные пожары.

По результатам исследования вариантов определений можно утверждать, что определение «emergency management», закрепленное в ISO 22320: 2018, наиболее точно отражает природу непосредственного реагирования на чрезвычайные ситуации с сочетанием всех обеспечивающих подсистем.

Ключевые слова: *управление, чрезвычайная ситуация, кризис-менеджмент, решения.*

Summary. *The article explores the methodological foundations of the application of crisis management in the civil protection management activities.*

Crisis management and emergency management often involve interaction between public authorities and other organizations. In this respect, the ability to coordinate joint operational activities and liaison is key. Experience has shown that emergency and crisis communication can be an extremely complex business that can have serious consequences for government agencies and employees. Interruptions in communication channels, both within the system (between government agencies) and externally (with non-state actors), can cause confusion and clutter, reducing the ability to manage the situation.

Reduced time for the development, adoption and implementation of the managerial decisions, increasing uncertainty and risk, the need to attract additional resources from the reserves, the availability of different modes of functioning of the public administration in emergencies indicate that public administration in this area has certain features. Their inclusion in the activities of public administration in emergencies will reduce the likelihood of inadequate management decisions, will help to save resources and time to eliminate the consequences of emergencies, and reduce losses.

According to the author, it is advisable to use standardized terminology in the sphere of the civil protection, based on national and international standards, which corresponds to the tendencies of harmonization of the legal sphere of Ukraine with the European and world ones. It is also important to use a single unified terminology in the sphere of the civil protection, given the significant involvement of Ukrainian search and rescue and medical teams in international humanitarian missions to assist victims of peacetime emergencies such as floods, earthquakes and forest fires.

According to the results of the study of variants of definitions, it can be argued that the definition of "emergency management", as enshrined in ISO 22320: 2018, most accurately reflects the nature of the immediate response to emergencies with the combination of all providing subsystems.

Key words: management, emergency, crisis management, decision.

Постановка проблеми. У зв'язку з інтенсивним суспільним розвитком людства, що супроводжується впровадженням нових технологій виробництва, експлуатацією природних ресурсів, зростанням інформаційних потоків і темпів життя, виникають та актуалізуються нові загрози для населення, спричинені природними, техногенними і соціальними чинниками.

Організація життєзабезпечення населення у надзвичайних ситуаціях (НС) згідно із Кодексом цивільного захисту України «громадяни України мають право на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, значних пожеж, стихійного лиха і вимагати від Уряду України, інших органів державної виконавчої влади, адміністрацій підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності і господарювання гарантій щодо його реалізації. Держава як гарант цього права створює систему цивільного захисту, ставить за мету захист населення від небезпечних наслідків аварій і катастроф техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру». Головною функцією органів державної виконавчої влади, адміністрацій підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності та господарювання, у разі виникнення НС, є захист населення та організація його життєзабезпечення.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015, визначено одним з основних напрямів державної політики національної безпеки України - створення ефективного сектору безпеки і оборони, у тому числі, за рахунок його професіоналізації, підвищення фахового рівня персоналу, ефективної його мотивації до належного виконання завдань за призначенням, максимально доцільного скорочення обслуговуючих підрозділів органів цього сектору.

Проблеми ефективного та адекватного цивільного захисту населення, яке постраждало внаслідок НС є одним з актуальних завдань

системи, що зумовлені причинними факторами: по-перше, зростанням частоти та комплексності наслідків НС, по-друге, виникненням нових типів НС, зокрема соціально-політичного характеру, що потребує особливого характеру організації процесу ліквідації їх наслідків.

Діяльність у кризових ситуаціях і НС передбачає тісну співпрацю з різними установами і структурами, які не входять до звичного кола спілкування. Виникають жорсткі обмеження у часі, що заважають з'ясуванню того, хто несе відповідальність за вирішення проблеми. У зв'язку з чим ключове значення надається ступеню готовності до дій за подібних обставин, визначені заздалегідь коло обов'язків і розподіл відповідальності, що передбачає здатність сприймати значно більше коло викликів і потенційних загроз порівняно до свого наявного досвіду.

Від ступеню готовності до дій за таких умов і від їх ефективності й результативності може залежити репутація установи та її керівництва. У цьому відношенні криза не тільки ставить перед управлінцями нові загрози, але й відкриває перед ними нові можливості (ефективні дії за умов кризових ситуацій і НС можуть допомогти кар'єрному зростанню та авторитету керівника).

У вузькому розумінні прийняття рішень розглядається лише як вибір кращого рішення з чисельних альтернатив. У процесі аналізу вузького розуміння необхідно враховувати, що альтернативні варіанти не виникають самі собою [1, с. 88-89; 2, с. 16-20]. Процес прийняття рішень складається не тільки з вибору кращого варіанту, але й з пошуку альтернатив, встановлення критеріїв оцінки, вибору способу оцінки альтернатив тощо.

За статистичними даними Державної служби України з надзвичайних ситуацій (www.dsns.gov.ua) протягом 2018 року в Україні зареєстровано 128 НС, які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілилися на:

техногенного характеру – 48; природного характеру – 77; соціального характеру – 3. Внаслідок цих НС загинуло 168 осіб (з них 40 дітей) та постраждало 839 осіб (з них 401 дитина).

За масштабами НС, що виникли у 2018 році, розподілилися на: державного рівня – 2; регіонального рівня – 6; місцевого рівня – 64; об'єктового рівня – 56.

Упродовж першого півріччя 2019 року в Україні зареєстровано 80 НС, які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілилися на: техногенного характеру – 32; природного характеру – 46; соціального характеру – 2. Внаслідок цих НС загинуло 103 особи (з них 15 дітей) та постраждало 755 осіб (з них 391 дитина).

За масштабами НС, що виникли у 2019 році, розподілилися на: державного рівня – 1; регіонального рівня – 4; місцевого рівня – 35 та об'єктового рівня – 40.

Порівняно з першим півріччям 2018 року, загальна кількість НС у відповідному періоді 2019 року збільшилася на 19,4%, при цьому кількість НС, техногенного характеру збільшилася в 2 рази (переважно унаслідок збільшення у 1,5 рази кількості НС на автомобільному транспорті та у 2 рази – НС унаслідок пожеж і вибухів), а кількість НС природного характеру зменшилася на 6,1%. Порівняно із аналогічним періодом 2018 року, у першому півріччі 2019 року спостерігається збільшення майже в 3 рази кількості постраждалих (переважно за рахунок медико-біологічних НС, пов'язаних із груповими захворюваннями людей на кір) та на 21,2% загиблих в НС (переважно унаслідок НС техногенного характеру, що сталися унаслідок аварій на транспорті та пожеж).

Пошук і порятунок людей при катастрофах і НС з великою кількістю постраждалих (витоки нафти й особливо небезпечних хімічних речовин, непоодинокі випадки терористичних актів) складають 80% від всієї

кількості випадків, тому ліквідація їх наслідків відбувається згідно заздалегідь розроблених принципів й алгоритмів.

Управління в НС полягає у постійному керівництві з боку органу управління та уповноваженого керівника з ліквідації НС залученими силами і засобами та в організації виконання завдань за призначенням з ліквідації НС або її наслідків.

Основними завданнями управління є: підтримання високого рівня морально-психологічного стану особового складу та постійної готовності до дій за призначенням; завчасне планування дій сил; безперервний збір та вивчення даних про обстановку в районі НС; своєчасне прийняття рішень та доведення їх до підлеглих; організація та забезпечення безперервної взаємодії; організований збір та евакуація населення із зони НС; підготовка сил і засобів до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, пов'язаних з ліквідацією НС; організація ресурсного забезпечення сил і засобів; контроль за своєчасним виконанням заходів і завдань підлеглими та надання їм необхідної допомоги.

Наразі у сфері цивільного захисту, одній із складових національної безпеки України, існує необхідність вирішення нагальної проблеми розробки методологічних підходів щодо прийняття управлінських рішень за умови комплексної дії вражаючих факторів НС, що мають невизначений характер. Сучасна система державного управління, яка наділена адміністративно-правовими повноваженнями, не спроможна повністю виконати покладені на неї завдання щодо забезпечення захисту населення і територій від НС у зв'язку з комплексністю наслідків, тому актуальним є її удосконалення із застосуванням методології кризового менеджменту.

Саме виникнення НС викликає необхідність мобілізувати для забезпечення заходів із ліквідації наслідків значні матеріальні, фінансові та кадрові ресурси, за умови оптимального, оперативного та адекватного використання ресурсів. За вищенаведених причин не викликає ніяких

сумнівів важливість питання щодо ефективного управління процесом ліквідації наслідків НС з використанням сучасних підходів до підвищення ефективності управлінської діяльності.

Управлінська діяльність у кризових ситуаціях і НС значно відрізняється від рутинної поведінки – перед управлінцями та їх підлеглими постають нові та незнайомі задачі, змінюються звичні процедури, пріоритети і розподіл обов’язків. Дії у таких умовах передбачають тісну співпрацю з різними установами і структурами, які не входять до звичного кола спілкування. Виникають жорсткі обмеження у часі, що заважають з’ясуванню того, хто несе відповідальність за вирішення проблеми. У зв’язку з чим ключове значення надається ступеню готовності до дій за подібних обставин, визначені заздалегідь коло обов’язків і розподіл відповідальності. Високий ступінь готовності передбачає здатність сприймати значно більше коло викликів і потенційних загроз порівняно до свого наявного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існує думка, що дії за умов криз і НС – це прерогатива органів виконавчої влади. Разом з тим в останній час експерти [3-7] схильні визнавати той факт, що завдання забезпечення готовності до дій за відповідних умов поширюються на всі органи державної влади без виключення, а також недержавні організації та інституції. Умовою адекватного сприйняття цього положення є чітке розуміння природи кризових ситуацій та НС з точки зору функцій і завдань державного управління.

Тому завжди дискусійними є визначення базового поняття «кризовий менеджмент».

McEntire D. [5] використовує термін «emergency management», що співпадає з термінологією ISO 22320:2018 та відображає мультидисциплінарний погляд на ліквідацію наслідків НС.

Asghar S. [3] використовує термін «менеджмент катастроф», зауважуючи, що традиційний процес ліквідації наслідків стихійного лиха складається з двох етапів: зменшення ризику перед катастрофами (запобігання, мінімізація, підготовка до дій) та фази післяаварійного відновлення (діяльність з реагування, відновлення та реабілітації). Дане твердження відображає технологічний процес реагування на виникнення НС природного або техногенного характеру.

Вітчизняними дослідниками в роботі [7] досліджувались питання кризового менеджменту як цілісної системи управління заходами із ліквідації наслідків НС, але до цього часу в комплексному аспекті застосування даної методології наявні поодинокі публікації.

Особливо важливим є питання виникнення ризиків у процесі ліквідації наслідків НС, та, як вимагають сучасні тенденції менеджменту – управління вказаними ризиками.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати доцільність використання методології кризового менеджменту для прийняття управлінських рішень в умовах НС шляхом вивчення технології, механізмів і принципів прийняття управлінських рішень при швидкій зміні обмежень та граничних умов, а також наголосити на важливості підготовки управлінців за даним напрямом діяльності.

Виклад основного матеріалу. Приєднання України до Механізму цивільного захисту Європейського Союзу (ЄС) є одним із пріоритетів її європейського вибору. Рішення про заснування Механізму цивільного захисту Рада ЄС прийняла 23.10.2001 р. в м. Люксембурзі. З урахуванням набутого досвіду 17.12.2013 р. Європейський парламент та Рада прийняли в м. Брюсселі Рішення № 1313/2013/EU «Про Механізм цивільного захисту Союзу». До Механізму цивільного захисту ЄС, що є ключовим інструментом системи цивільного захисту ЄС, входять 32 держави (28 держав – членів ЄС: Австрія, Естонія, Італія, Португалія, Бельгія, Франція,

Латвія, Румунія, Болгарія, Фінляндія, Литва, Словаччина, Хорватія, Німеччина, Люксембург, Словенія, Кіпр, Греція, Мальта, Іспанія, Чехія, Угорщина, Нідерланди, Швеція, Данія, Ірландія, Польща, Велика Британія, а також Македонія, Ісландія, Ліхтенштейн та Норвегія), які співпрацюють у сфері цивільного захисту з метою покращення захисту населення, його майна, навколишнього середовища, культурної спадщини у разі масштабних природних та техногенних катастроф, що можуть виникнути як в середині, так і за межами ЄС.

Основна роль Механізму цивільного захисту полягає у сприянні співпраці у заходах з надання допомоги щодо захисту цивільного населення у разі масштабних НС, що можуть вимагати прийняття управлінських рішень для забезпечення термінових заходів реагування.

Одним з основних напрямків спільної політики ЄС у галузі безпеки і оборони є напрямок, пов'язаний зі сферою цивільного захисту населення і територій від катастроф техногенного та природного характеру, який стосується як кожної із держав-членів, так і ЄС в цілому.

Масштаби катастроф все частіше приймають транскордонний характер і держави поставлені перед необхідністю координації своїх зусиль у всіх напрямках. Саме з цією метою в ЄС сформована певна інституційна система, на яку покладено функції попередження, реагування та ліквідації наслідків катастроф.

Реалізації одного із пріоритетів євроінтеграції – приєднання України до Механізму цивільного захисту ЄС сприятиме підписання та реалізація нової редакції Адміністративної домовленості між ДСНС України та Генеральним Директоратом «Навколишнє середовище» Європейської Комісії щодо співпраці між Координаційним центром реагування на надзвичайні ситуації Механізму цивільного захисту Співтовариства та Оперативно-черговою службою ДСНС України, подальша участь у заходах Фази 2 Програми Європейського Союзу з попередження, готовності та

реагування на катастрофи природного та техногенного характеру для країн Східного партнерства (PPRD East).

У межах цієї програми відбувається гармонізація нормативної бази, зокрема запровадження стандартів ISO, що регламентують дії в умовах НС у предметній галузі, позначеній як «Соціальна безпека».

Наразі відбувається адаптація національних стандартів України, зумовлена тим, що переважна більшість національних стандартів України, таких як ДСТУ 7095:2009 «Безпека у надзвичайних ситуаціях. Основні положення» та ДСТУ 3891:2013 «Безпека у надзвичайних ситуаціях. Терміни та визначення основних понять» розроблено на основі радянських стандартів, що не відповідають вимогам сучасності щодо формування безпекового середовища.

Можемо говорити про наявність в Україні адаптованого до вимог ISO 22320:2011 вітчизняного ДСТУ ISO 22320:2017 (ISO 22320:2011, IDT) «Соціальна безпека. Управління у надзвичайних ситуаціях. Вимоги щодо реагування». Але, слід зауважити на тому, що вже є оновлений ISO 22320:2018, де процедури реагування ґрунтуються саме на методології кризового менеджменту.

Методологія кризового менеджменту дозволяє визначитись з двома базовими речами щодо управління в умовах НС, а саме - уразливість і сталість функціонування об'єкту (галузі, адміністративної території). Тобто уразливість - це брак спроможності виконувати важливі функції до та після НС (наприклад, евакуація, пошук та рятування, кризові комунікації, публічна інформація тощо). Відповідно сталість – спроможність функціонування під впливом вражаючих факторів НС, сприяти поінформованості громадськості про НС та нарощувати потенціал через аналіз небезпек та уразливостей, накопичення ресурсів, планування, навчання і тренування служб екстреного реагування і волонтерів.

Термін «кризовий менеджмент» має принаймні три значні проблеми. По-перше, як науковців нас дійсно цікавлять стихійні лиха, а не НС в цілому. По-друге, зосередження уваги на НС робить поле реактивним і обмежує його придатність до першого реагування. По-третє, управління у НС може означати, що ми маємо повний контроль спроможності реагувати на несприятливі явища, які ми називаємо НС. Отже, управління у НС визначено стандартизованим ISO терміном, що вимагає не стільки ресурсного, а скільки кадрового забезпечення, а саме підготовки управлінців, які володіють методологією кризового менеджменту. Зважаючи на вище викладене є певний попит на підготовку управлінців саме за напрямом «Кризовий менеджмент» за відповідними магістерськими програмами.

Певним вирішенням даної проблеми є підготовка магістрів за наступними освітньо-професійними програмами: в Національному університеті цивільного захисту України – 263 «Цивільна безпека», спеціалізації «Управління у сфері цивільного захисту» та «Цивільний захист», 281 «Публічне управління та адміністрування», спеціалізація «Державне управління у сфері цивільного захисту»; Інститут державного управління у сфері цивільного захисту – 281 «Публічне управління та адміністрування», спеціалізація «Управління у сфері цивільного захисту». Дані освітньо-професійні програми підготовки магістрів у більшій чи меншій частині орієнтовані на застосування методології кризового менеджменту.

Навчання з кризового менеджменту дійсно зобов'язано своїм існуванням мультидисциплінарному підходу. Географія дозволила дослідникам зрозуміти особливості небезпек, тоді як соціологія сприяла розумінню соціальних причин і поведінки людей в умовах НС. Також необхідними є знання про інженерну практику, міжкультурні відносини, політичні цінності, екстрену медичну допомогу, охорону здоров'я,

психологічну підтримку, економічні наслідки, сучасні технології управління тощо.

Остаточний запит на поліпшення теорії управління у НС полягає в інтеграції досліджень із кожної дисципліни, що сприяють розумінню виникнення і розвитку НС як об'єкту управління. Життєво важливо, щоб студенти цінували різноманітність питань і функцій, які необхідно вирішувати в цій галузі.

Висновки. Кризовий менеджмент та управління у НС часто передбачають взаємодію між органами державного управління та іншими організаціями, при чому ключову роль відіграє здатність скоординувати зусилля в проведенні спільних оперативних дій та у забезпеченні зв'язків між ними. Досвід свідчить про те, що налагоджування зв'язків за умов НС і кризових ситуацій може бути виключно складною справою, що може потягнути за собою серйозні наслідки для державних установ і службовців. Переривання в комунікаційних каналах зв'язку як у самій системі (між державними структурами) так й ззовні (з недержавними суб'єктами) здатні викликати сум'яття та безлад, що зменшують здатність керувати ситуацією.

Зменшення часу на розроблення, прийняття та реалізацію управлінських рішень, зростання невизначеності та ризику, необхідність залучення з резервів додаткових ресурсів, наявність різних режимів функціонування системи державного управління в умовах НС свідчать про те, що державне управління у цій сфері має певні особливості. Їх урахування в діяльності органів державного управління в умовах НС дасть можливість зменшити вірогідність прийняття неадекватних управлінських рішень, сприятиме економії ресурсів та часу на ліквідацію наслідків НС, зменшенню збитків. Проведення оцінювання якості запропонованих управлінських рішень необхідно проводити спираючись на інформаційно-аналітичне забезпечення, що передбачає збір та обробку оперативних

даних із зони НС, та попередні розробки варіантів управлінських рішень з використанням математичного моделювання.

Звісно, що досягнення найкращих результатів у процесі опрацювання управлінських рішень з ліквідації наслідків НС можливо лише за умови поєднання методів, які визначаються рівнем проблеми та характером задач, що потребують вирішення.

На думку автора доцільним є використання унормованої термінології у сфері цивільного захисту, що спирається на національні та міжнародні стандарти, що відповідає тенденціям гармонізації правового поля України з європейським і світовим. Також важливим є використання єдиної уніфікованої термінології у сфері цивільного захисту зважаючи на значну участь українських пошуково-рятувальних і медичних формувань у міжнародних гуманітарних місіях з надання допомоги постраждалим внаслідок НС мирного часу, таких як повені, землетруси і лісові пожежі.

За результатами дослідження варіантів дефініцій можна стверджувати, що визначення «emergency management», закріплене в ISO 22320:2018, найбільш точно віддзеркалює природу безпосереднього реагування на НС з поєднанням всіх забезпечуючих підсистем.

Тому маємо право говорити про комплексність процесного підходу до визначення «emergency management» і необхідність розуміння технології опрацювання управлінського рішення починаючи від моменту налагодження кризових комунікацій в умовах НС, відповідності ресурсного забезпечення та обов'язкового врахування людського фактору.

Література

1. Ларичев О. И. Теория и методы принятия решений: учебник / Москва, 2000. 296 с.
2. Сорока К. О. Основы теории систем і системного аналізу: навчальний посібник / Харків, 2004. 291 с.

3. Asghar S., Alahakoon D. and Churilov L. (2008) Categorization of disaster decision support needs for the development of an integrated model for DMDSS International Journal of Information Technology & Decision Making Vol. 07, No. 01, PP. 115-145
<https://doi.org/10.1142/S0219622008002843>
4. Khorram-Manesh A, Ashkenazi M, Djalali A, Ingrassia PL, Friedl T, von Armin G, et al. Education in disaster management and emergencies: Defining a new European course. Disaster medicine and public health preparedness. 2015;9(3):245-55.
5. Lennquist, S, ed. Medical Response to Major Incidents and Disasters (MRMI). A Practical Guide to All Medical Staff. Berlin, Germany: Springer-Verlag; 2012.
6. McEntire, D. (2006). Disaster Response and Recovery: Strategies and Tactics for resilience. Wiley: New York.
7. Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації надзвичайних ситуацій : монографія / С. О. Гур'єв, А. В. Терент'єва, П. Б. Волянський. Київ, 2008. 148 с.

References

1. Larichev O.I. (2000), Teoriya y metodi prinyatiya reshenyy [Theory and methods of decision-making], Logos, Moscow, Russia.
2. Soroka, K.O. (2004), Osnovy teorii system i systemnoho analizu [Fundamentals of the Theory of Systems: Training. Guidances], KSAME, Kharkiv, Ukraine.
3. Asghar S., Alahakoon D. and Churilov L. (2008) Categorization of disaster decision support needs for the development of an integrated model for DMDSS International Journal of Information Technology & Decision Making Vol. 07, No. 01, PP. 115-145
<https://doi.org/10.1142/S0219622008002843>

4. Khorram-Manesh A, Ashkenazi M, Djalali A, Ingrassia PL, Friedl T, von Armin G, et al. Education in disaster management and emergencies: Defining a new European course. *Disaster medicine and public health preparedness*. 2015;9(3):245-55.
5. Lennquist, S, ed. *Medical Response to Major Incidents and Disasters (MRMI). A Practical Guide to All Medical Staff*. Berlin, Germany: Springer-Verlag; 2012.
6. McEntire, D. (2006). *Disaster Response and Recovery: Strategies and Tactics for Resilience*. Wiley: New York.
7. Guriev S.O., Terentieva A.V. and Volianskyi P.B. (2008), *Kryzovyi menedzhment ta pryntsypy upravlinnia ryzykamy v protsesi likvidatsii nadzvychnykh sytuatsii [Crisis management and the principle of risk management in the process of eliminating in the emergencies]*, Kyiv, Ukraine.